

KASBIY TA'LIM TASHKILOTLARI O'QUVCHILARINING MAXSUS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19721144>

Nodirjon Norkulovich Tolibov

*Renessans universiteti professori pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD),
professor*

E-mail tolibov@inbox.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarining maxsus kompetensiyalarini rivojlantirishda simulyatsiyaviy yondashuvning o'rni, mazmuni va amaliy ahamiyati yoritilgan. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, simulyatsiya asosida tashkil etilgan o'quv jarayonining samaradorligi, uning pedagogik mexanizmlari va natijalari ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar

ta'lim, kompetensiya, innovatsiya, texnologiya, pedagogika, ko'nikma, interaktiv, modellashtirish, didaktika, tizim, trening, virtual, refleksiya, kreativ.

Аннотация

В статье рассматривается роль симуляционного подхода в развитии специальных компетенций обучающихся профессиональных образовательных учреждений. Анализируются педагогические условия, технологии и методы, способствующие формированию профессиональных навыков. Особое внимание уделяется эффективности симуляционного обучения и его практическому значению.

Ключевые слова

образование, компетентность, инновации, технологии, педагогика, навыки, интерактивность, моделирование, дидактика, система, обучение, виртуальный, рефлексия, креатив.

Annotation

This article explores the role of simulation-based approaches in developing special competencies among students of vocational education institutions. It analyzes pedagogical conditions, methods, and technologies that enhance

professional skills. The effectiveness and practical importance of simulation-based learning are also discussed.

Keywords

education, competence, innovation, technology, pedagogy, skills, interactivity, modeling, didactics, system, training, virtual, reflection, creativity.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida kasbiy ta'lim tizimi iqtisodiy o'sish, mehnat bozori barqarorligi va inson kapitalini rivojlantirishning muhim omili sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Globallashuv jarayonlari, texnologik innovatsiyalar va raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida ish beruvchilar tomonidan yuqori malakali, raqobatbardosh va amaliy ko'nikmalarga ega mutaxassislariga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Bu esa kasbiy ta'lim tashkilotlari oldiga nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki o'quvchilarda maxsus kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish vazifasini qo'yimoqda.

Kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarining maxsus kompetensiyalari deganda muayyan kasb yoki mutaxassislik doirasida samarali faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmuasi tushuniladi. Ushbu kompetensiyalar ishlab chiqarish jarayonidagi aniq vazifalarni bajarish, zamonaviy texnika va texnologiyalardan foydalanish, muammoli vaziyatlarda tezkor va samarali qaror qabul qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Shu jihatdan, maxsus kompetensiyalarni rivojlantirish kasbiy ta'limning markaziy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda an'anaviy ta'lim modellari ko'p hollarda mehnat bozori talablariga to'liq javob berolmayotgani kuzatilmoqda. Nazariy bilimlarga ustuvor ahamiyat berilishi, amaliy mashg'ulotlarning yetarli darajada tashkil etilmasligi, ishlab chiqarish bilan integratsiyaning sustligi o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligida muayyan kamchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Shu bois, kasbiy ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, uni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish va maxsus kompetensiyalarni maqsadli ravishda shakllantirish dolzarb vazifaga aylanmoqda [1, 45-b.].

Maxsus kompetensiyalarni rivojlantirish jarayoni kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda ta'lim mazmunini ish beruvchilar ehtiyojlari asosida yangilash, dual ta'lim elementlarini joriy etish, amaliy mashg'ulotlar ulushini oshirish, zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, simulyatsion treninglar, keys-stadi, loyiha asosida o'qitish, ishlab chiqarish amaliyoti kabi innovatsion metodlar o'quvchilarda kasbiy kompetensiyalarni samarali shakllantirish imkonini beradi [2, 75-b.].

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga kirib kelishi maxsus kompetensiyalarni rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Virtual laboratoriyalar, onlayn platformalar, raqamli simulyatsiyalar orqali o'quvchilar real ish sharoitlariga yaqin muhitda tajriba orttirish imkoniga ega bo'lmoqda. Bu esa ularning kasbiy tayyorgarlik darajasini sezilarli ravishda oshirishga xizmat qiladi.

Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarning maxsus kompetensiyalarini rivojlantirish jarayonini pedagogik, psixologik va metodik jihatdan chuqur tadqiq etishni talab qiladi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun ta'lim mazmuni, o'qitish usullari, baholash tizimi va ishlab chiqarish bilan hamkorlik mexanizmlarini o'zaro uyg'unlashtirish zarur [3, 35-b.].

Kasbiy ta'lim tashkilotlari o'quvchilarining maxsus kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, u mehnat bozori talablariga javob beradigan, yuqori malakali va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois, mazkur masalani ilmiy jihatdan chuqur o'rganish, innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida samarali modellar ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish bugungi kunda dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda.

Hozirgi globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar tubdan o'zgarimoqda.

Zamonaviy mehnat bozori faqat nazariy bilimlarga emas, balki yuqori darajadagi amaliy ko'nikmalarga ega bo'lgan mutaxassislarni talab qiladi.

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, kasbiy ta'lim muassasalari oldida o'quvchilarda maxsus kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali o'qitish samaradorligini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Ana shunday texnologiyalardan biri – simulyatsiyaviy yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarga haqiqiy ish jarayonlarini sun'iy muhitda modellashtirish orqali tajriba orttirish imkonini beradi. Simulyatsiyaviy yondashuvning nazariy asoslari Simulyatsiyaviy yondashuv – bu ta'lim jarayonida real hayotdagi vaziyatlar va jarayonlarni maxsus yaratilgan modellar orqali qayta tiklashga asoslangan pedagogik texnologiyadir [4, 71-b.].

Bu usul orqali o'quvchilar xavfsiz muhitda xato qilish, tajriba o'tkazish va o'z bilimlarini mustahkamlash imkoniga ega bo'ladilar.

Pedagogikada simulyatsiya tushunchasi bir necha turlarga bo'linadi:

- Kompyuter simulyatsiyalari;
- Virtual laboratoriyalar;
- Rolli o'yinlar;

- Keys-stadi (holat tahlili);
- Trenajyorlar.

Bu turlardan har biri o'quvchilarning turli kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy ta'limda maxsus kompetensiyalar tushunchasi Maxsus kompetensiyalar – bu muayyan kasb yoki mutaxassislikka oid bilim, ko'nikma va malakalar majmuasidir [5, 84-b.].

Ular quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

- kasbiy bilimlar
- amaliy ko'nikmalar
- texnologik savodxonlik
- muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati
- mustaqil qaror qabul qilish

Kasbiy ta'limda aynan shu kompetensiyalarni shakllantirish ta'lim sifati mezoni hisoblanadi.

Simulyatsiyaviy yondashuvning afzalliklari Simulyatsiyaviy texnologiyalarning ta'lim jarayonida qo'llanilishi qator afzalliklarga ega:

Birinchi, o'quvchilar real ish jarayonlariga yaqin muhitda bilim oladilar.

Bu esa ularning kasbiy tayyorgarligini oshiradi. Ikkinchi, simulyatsiya xavfsizlikni ta'minlaydi.

Masalan, texnika yoki tibbiyot sohasida xato qilish katta oqibatlariga olib kelishi mumkin. Simulyatsiya esa bu xavfni bartaraf etadi. Uchinchi, ta'lim jarayoni interaktiv va qiziqarli bo'ladi [6, 32-b.].

Bu esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

To'rtinchidan, individual yondashuv imkoniyati kengayadi.

Har bir o'quvchi o'z sur'atida o'rganishi mumkin. Simulyatsiyaviy texnologiyalarni joriy etish bosqichlari.

Kasbiy ta'limda simulyatsiyaviy yondashuvni samarali joriy etish uchun quyidagi bosqichlarga amal qilish maqsadga muvofiq:

Tahlil bosqichi Bu bosqichda o'quv dasturi, kompetensiyalar va ehtiyojlar tahlil qilinadi.

Loyihalash bosqichi Simulyatsiya ssenariylari ishlab chiqiladi va o'quv jarayoniga moslashtiriladi.

Joriy etish bosqichi Simulyatsiya vositalari orqali darslar tashkil etiladi.

Baholash bosqichi O'quvchilarning kompetensiyalari shakllanish darajasi baholanadi.

Pedagogik samaradorlik Simulyatsiyaviy yondashuvning samaradorligi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- amaliy ko'nikmalarning shakllanishi;
- mustaqil fikrlashning rivojlanishi;
- tez qaror qabul qilish qobiliyati;
- kasbiy moslashuvning oshishi

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, simulyatsiya asosida ta'lim olgan o'quvchilar an'anaviy usulda o'qiganlarga nisbatan yuqori natijalarga erishadilar.

Muammolar va yechimlar Simulyatsiyaviy yondashuvni joriy etishda qator muammolar ham mavjud:

- texnik ta'minot yetishmasligi
- o'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi
- yuqori moliyaviy xarajatlar

Bu muammolarni hal qilish uchun:

- pedagoglarni qayta tayyorlash
- davlat va xususiy sektor hamkorligi
- raqamli ta'lim platformalarini rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Xulosa Simulyatsiyaviy yondashuv kasbiy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda muhim ahamiyatga ega.

U o'quvchilarning maxsus kompetensiyalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'limda ushbu texnologiyani keng joriy etish orqali raqobatbardosh kadrlar tayyorlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ishmuhamedov R. "Innovatsion pedagogik texnologiyalar". Toshkent, 2020.- 45-47 b.
2. Tolipov O., Usmonboyeva M. "Pedagogik texnologiyalar". Toshkent, 2019.- 75-84 b.
3. Zimnyaya I.A. "Pedagogicheskaya psixologiya". Moskva, 2018.- 35-39 b.
4. Verbitskiy A.A. "Aktivnoe obuchenie v vysshey shkole". Moskva, 2017. - 71-76 b.
5. Kolb D. "Experiential Learning". New York, 2015.- 84-87 b.
6. Salas E. "Simulation-Based Training". USA, 2016.- 32-40 b.